

RUSKA »DRUGA« PROZA

Aleksander Skaza

»Novi val« oziroma »druga proza« v sodobni ruski literaturi osemdesetih let

Literarna dela, ki jih predstavlja naš izbor, pripadajo tistemu toku v alternativni ruski prozi, ki ga sodobna ruska kritika, tako emigrantska kot sovjetska, označuje kot »drugo prozo« oziroma »novi val«. Posebnosti te proze naj bi bile predvsem v njeni »drugačnosti«, ki da jo pogojujejo tako širši filozofski kot čisto literarnoestetski nazori njenih ustvarjalcev.

S kulturološkega vidika kulturologa Leonida Batkina, ki je blizu nazorom prozaistov »novega vala« (z nekaterimi od njih je na primer sodeloval pri izdaji »samizdatskega« literarnega almanaha *Metropol* že leta 1979), naj bi se ta »drugačnost« izrazila v posebnem pojmovanju »kulture kot ustvarjalnosti« in človeka kot individuuma, ki da je »kulturni človek« šele takrat, ko razrešuje vsa vprašanja sam in tako, kot da ta vprašanja ne bi bila nikoli obravnavana in tudi zastavljena ne. Po sodbi Leonida Batkina tako pojmovanje kulture odpravlja vse stereotipe in ruši ustaljeni red našega sveta. Človek se zaradi tega nenadoma znajde v tragični situaciji, ki nenehno poraja usodna vprašanja, ne daje pa odgovorov.

Vprašljiva je tudi tradicija, ker vzbuja vtis, kot da je že vse povedano, kot da ni prostora za nova (umetniška) sporočila. Prozaisti »novega vala« se zaradi tega spopadajo s tradicijo, na literarnem področju predvsem z dediščino socialističnega realizma, vendar tudi s tisto tradicijo klasične ruske literature, ki je po eni strani podpirala in negovala sinkretizem funkcij in ideoloških oblik, še posebej družbenoanalitično in kritično funkcijo literature, po drugi strani pa povzdigovala posebno poslanstvo Literature in njene Besede, ki da v imenu Lepote razrešuje vsemogoče dileme in probleme, razkriva »končne cilje in s tem odrešitev človeka in človeštva« ter tako odkriva Resnico samo.

Prozaisti »novega vala« se spopadajo s tradicijo tako, da ali zavračajo njene postulate ali pa odkrivajo v delih iz preteklosti nove pomene. Ironija, parodija in groteska so njihovo orožje, a ne samo v odnosu do tradicije, marveč do literarnega ustvarjanja nasploh. Literatura je zanje

predvsem »literarna literatura«, ta pleonazem pa pomeni, da se prozais-
ti »novega vala« potegujejo predvsem za nov izraz, možnosti literarnega
pisanja kot igre, novo senzibilnost, za nov model proze, ki temelji na
avtorskem pripovedovalcu oziroma zapisovalcu, a tudi izpovedovalcu,
na motivih in temah iz vsakdanjosti in »lastnega kroga«. »Druga proza«
se zadovoljuje z na videz »malimi temami«, toda med njimi so večkrat
tabu teme (erotika s prvini pornografije, narkomanija, celo kanibaliz-
em...); njeni pisci so ob tem največkrat brezbrizni do »poslednjih
ciljev in lastne odrešitve«, vendar s tem dosežejo, da ima njihova proza
ravno nasproten efekt: nihče v sodobni ruski literaturi ni tako sugestiv-
no upodobil grozljivosti in tudi absurdnosti v (sovjetskem) življenju in
s tem vprašanja: »Kako naprej?«

Vse to zahteva tudi nov odnos do jezika. Prozaisti »novega vala« ne
širijo območja pesniškega jezika samo z neoavantgardnim poudarjan-
jem idiolekt, marveč z vključevanjem v besedni izraz prvin argoja,
žargona, slenga in narečja oziroma uveljavljanjem teh govorov v celoti
literarnega besedila. S tem je povezano tudi zanimanje za tematske in
izrazne možnosti in posebnosti trivialne literature.

Proza »novega vala« ni enovita literarna smer, je samo »drugačen«
tok v sodobnem literarnem procesu oziroma ruskem literarnem življen-
ju. V skladu s tem je tudi sestavljen naš izbor, ki naj predstavi nekatera
– ne najkvalitetnejša (za takšno sodbo je še prezgodaj!), marveč naj-
značilnejša literarna dela »novega vala« (zaradi omejenega prostora so
objavljeni, žal, predvsem odlomki iz teh del). Tako sta v izboru še vedno
»samizdatska« oziroma »tamizdatska« Jevgenij Haritonov, predstavnik
»rozanovske« erotične proze, in Vladimir Sorokin, pisatelj t.i. soc-
artovske smeri, in tisti, ki so že bolj ali manj trdno zasidrani v ruskem
oziroma sovjetskem »oficialnem« tisku: »postmodernistična« Vjačeslav
Pječuh in Jevgenij Popov, najpomembnejša predstavnica sodobne
ruske »ženske literature« Ljudmila Petruševska, mojster anekdote in
fragmenta Mihail Žvanecki in Sergej Kaledin, ki med prvimi uveljavlja
brezkompromisno »novovalovsko« obravnavanje vojaške tematike.